
ПРАВОМІРНА ПОВЕДІНКА ЯК ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ СУБ'ЄКТИВНИХ ПРАВ ТА ЮРИДИЧНИХ ОБОВ'ЯЗКІВ ГРОМАДЯН

*Сбоєва Анастасія Ігорівна,
студентка 2-го курсу факультету права
та соціального управління
Донецького державного університету управління*

Правомірна поведінка відіграє важливу роль в процесі реалізації громадянами їх суб'єктивних прав та виконання юридичних обов'язків. Здійснення у правовій державі принципу верховенства права, наявність дієвих, надійних гарантій реалізації прав і законних інтересів громадян надає їм впевненість в правильності та обгрунтованості їх дій, створює атмосферу стабільності та спокою в суспільстві.

Усвідомлення цієї обставини позитивним чином відбивається на мотивації правомірної поведінки, на встановленні цілей та виборі засобів для їх досягнення.

Отже, виробляється така схема: право гарантує - громадяни реалізують права і виконують обов'язки - створюється атмосфера стабільності - виникає бажання діяти правомірно і надалі.

Для того, щоб показати, яку роль правомірна поведінка відіграє в процесі реалізації громадянами своїх прав і виконання обов'язків, доцільно буде стисло зупинитися на понятті правомірної поведінки, її ознаках та складових частинах.

Найбільш поширеною є думка про те, що правомірна поведінка - це суспільно необхідна, бажана і допустима з точки зору інтересів громадянського суспільства поведінка індивідуальних і колективних суб'єктів, яка виявляється у здійсненні норм права, гарантується і охороняється державою [1, 233].

Суспільно корисною є реалізація суб'єктивних прав: право брати участь в управлінні державними справами, право на працю, на відпочинок, на охорону здоров'я, освіту, соціальне забезпечення, виховання дітей. Суспільна необхідність виявляється і у встановленні (і відповідно виконанні) обов'язків. Такою є, наприклад, необхідність дотримання законів, захисту Батьківщини, охорони власності, та ін.

З іншого боку, правомірна поведінка може і не мати ознак суспільної корисності. Вона допускається законом з метою гарантування кожному громадянину його особисті інтереси в усіх сферах життя. Так, ст. 35 Конституції України гарантує право на свободу совісті, право сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, а також безперешкодно відправляти релігійні культури і ритуальні обряди і така поведінка є соціально допустимою [2].

Визнання поведінки юридично правомірною шляхом її чіткої регламентації у правових нормах дає законні підстави для охорони і захисту прав і законних інтересів громадян. Громадяни зацікавлені в уточненні, деталізації ряду правових принципів, внесенні в них більшої визначеності та стабільності, оскільки це означає посилення захисту їх прав і законних інтересів.

У основі ж визнання правомірності поведінки громадянина, прямо не регламентованої правом, лежить формула: «Дозволено все, що не заборонено», однак вона діє з певними обмеженнями. Це обмеження трьох типів:

- а) загальна вказівка на принципи суспільства, яким поведінка не повинна суперечити;
- б) конкретний облік цільового призначення тих чи інших видів поведінки (в залежності від галузі права);
- в) вказівка на допустимі засоби здійснення своїх прав і законних інтересів [3, 15].

Конституція проголошує особисту недоторканість, недоторканість житла, особистого життя, повагу та охорону прав і свобод громадян. Цивільне, кримінальне, адміністративне право оберігають особистість від протиправних посягань на її честь та гідність, життя і здоров'я, на особисту свободу. Отже, права і свободи громадян гарантовані державою, окрім Конституції, й іншими нормативними актами. Із вказаною метою діють і правоохоронні органи (суд, прокуратура, міліція) та різні суспільні організації.

Суб'єктивна сторона правомірної поведінки характеризується позитивними потребами, мотивами, ціннісними орієнтаціями, правовими установками особистості і тому свідомо-вольова діяльність займає в ній особливе місце. І це не випадково, бо досягнення правовими засобами тих цілей, які ставлять перед собою фізичні особи, можливе лише при свідомому виборі варіанту поведінки, оцінці наявних можливостей, розумінні необхідних процедур. Але є і виключення, коли поведінка здійснюється безсвідомо, в силу звички. Наприклад, реалізація права на працю, на свободу творчості, на відпочинок.

Правомірна поведінка у вигляді здійснення прав та виконання обов'язків тягне або може потягнути позитивні юридичні наслідки - це є особливістю її об'єктивної сторони.

В більшості випадків правомірна поведінка здійснюється через правовідносини. В кожих правовідносинах є суб'єкти, їх права і обов'язки. Зміст прав і обов'язків суб'єктів визначає їх майбутню поведінку, адже вони зацікавлені в реалізації правовідносин і в зв'язку з цим сприяють досягненню певних цілей. Так формується попередньо забезпечений та спрямований державою характер можливої і необхідної поведінки. Правовідносини опосередковують взаємодію людей (в трудовому, цивільному, аграрному праві), а також просте співіснування відносно відокремлених суб'єктів, кожний з яких дотримується прав та законних інтересів іншого (недоторканість особистості, право власності).

Один з різновидів правомірної поведінки, який прямо стосується обраної нами теми - це здійснення своїх прав і виконання обов'язків, так звана матеріальна поведінка. Це дії, спрямовані на безпосереднє досягнення соціально-економічних, інтелектуальних чи інших результатів фактичного характеру: здійснення своїх політичних, трудових, житлових, майнових прав і обов'язків, реалізація відносин в сфері медичного обслуговування, соціального забезпечення, освіти, користування досягненнями культури і т. д. Іншими словами, матеріальна правомірна поведінка має об'єктивний соціальний зміст і суб'єктивно спрямована до тих самих цілей; разом з тим, оскільки ми говоримо про правомірну поведінку, вона має юридичну форму, зазвичай пов'язану з реалізацією відповідних норм і правових відносин.

У значній частині матеріальних вчинків суб'єкти-громадяни не надають суттєвого значення їх юридичній формі; вона, власне, і не несе для них якого-небудь корисного чи необхідного навантаження - зрозуміло, до тих пір і поки відповідні дії безперешкодно здійснюються, будучи включеними в систему діяльності інших осіб і організацій, поєднуючись з соціальними ролями та очікуваннями по відношенню до інших суб'єктів, а також з гарантіями з боку держави. Це надає поведінці видимість неправової, такої, що не має юридичного значення. Роботу в установі, навчання в вузі, нарешті, повсякденне звернення у різноманітні підприємства побуту громадяни не відносять до правової сфери, не надають своїм діям правового значення; такими вони вважають лише інструментальні (процесуальні) дії: одержання паспорту, укладення шлюбу.

З точки зору юриста недостатньо чітке усвідомлення громадянином, що його фактична (матеріальна) поведінка носить разом з тим правовий (правомірний) характер, навряд чи можна оцінити позитивно. По-перше, необхідно в принципі прагнути до загального підвищення рівня правових знань, правовосвідомості, правової культури населення, а відповідно, і до більш повних, всебічних оцінок кожним громадянином юридичного значення своїх вчинків. По-друге, правильне розуміння цього значення дасть можливість свосчасно взяти всіх необхідних юридичних заходів для забезпечення і захисту своїх прав, для реалізації правомірної поведінки з найбільшою ефективністю.

Список використаної літератури

1. Олійник А.Ю. Теорія держави та права: Навчальний посібник/ О.Ю.Олійник, С.Д.Гусарев, О.Л. Слюсаренко. - К.: Юрінком Інтер, 2001. – 365 с.
2. Конституція України // Відомості верховної Ради України. - 1996. - № 30. - Ст. 35.
3. Блехман Б.Я. К вопросу о составе правомерного поведения // Актуальные вопросы государства и права на современном этапе. – 2005. - № 3. – С.11-18.

Науковий керівник – Хахулін Віктор Васильович, кандидат юридичних наук, професор.